

Hebrews

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid nanginnilah ngadan di nuntudo' eten liblu, mu hay alyon nan udum ya hi Apostoles Paul di nangitudo', ya hay alyon nan udum ya hi Apostoles Barnabas unu hi Apollos. Mu bo'on nin hi Apostoles Paul di nangitudo' ti mi'id ah pinelmaan ten tudo' ti hiyah ne gunna aton tuwali (an umat hinan nitudo' hi II Tess. 3:17), ya gapu ta nan nuntudo' ya nala'eng an humapit, ya Hudyu goh, ya ibban Timothy (Heb. 13:23), ya gapu goh ta hana ya aat Apollos at mid mapto' ya hi Apollos.

Hay Nangitud'anan ten Liblu: nan Hebrews (unu Hudyu) ti hiyah ne ngadan ten liblu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibag: hiyay ngadan di ohan kalahin di tagu an bo'on Hentil.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 68 A.D. nin.

Hay Teman ten Liblu: hay aat di amapmaphod Kristu ya un nan udum.

Hay Outline ten Liblu:

Hay aat di DOCTRINAH amapmaphod Kristu ya un nan udum (1:1-10:18)

Hay aat di amapmaphod Kristu ya un nan propeta (1:1-3)

Hay aat di amapmaphod Kristu ya un nan a'anghel Apo Dios (1:3-2:18)

Hay aat di amapmaphod Kristu ya un hi Moses (3:1-19)

Hay aat di amapmaphod Kristu ya un hi Joshua (4:1-13)

Hay aat di amapmaphod Kristu ya un nan papadi (4:14-10:18)

Hay ATON NAN KIMMULUG AN DUMALAT DI amapmaphod Kristu ya un nan udum (10:19-13:25)

Hay atonda ya munluwaludan Apo Dios an wad abuniyan (10:19-21)

Hay atonda ya abulutondan mi'yommodda ay Apo Dios (10:22)

Hay atonda ya adida munduwaduwa (1:22)

Hay atonda ya itugtugadan gun mangulug hinan hahalimidonda (10:23)

Hay atonda ya hinnonomnomdah amaphodan di i'ibbada
 (10:24)
 Hay atonda ya hin'a'al'alu'dan amin (10:24)
 Hay atonda ya hin'a'aatdah maphod (10:24)
 Hay atonda ya adida ipogpog an mi'yamu'amung hinan
 himba'an (10:25)
 Hay atonda ya muntutuggunanda (10:25)
 Hay atonda ya adida du'gon nan inat Jesus (10:26-31)
 Hay atonda ya nomnomonday aatdah din hopap di
 nanguluganda (10:32-34)
 Hay atonda ya adida ipogpog di anatulidda (10:35-39)
 Hay atonda ya kulugunday intulag Apo Dios ay dida (11:1-40)
 Hay atonda ya anoday ay lubung an homewol ay didah nan
 tumagtaganda (12:1)
 Hay atonda ya adida humigan tumagtag hinan
 pi'yapputanda (12:1)
 Hay atonda ya popot'ondah Jesus (12:2)
 Hay atonda ya edpolday ligatda (12:3-11)
 Hay atonda ya mundenoldan ay paddungnay umodhol di
 odolda (2:12-13)
 Hay atonda ya ihamadday atonda ta ma'ma'ullaydan amin
 hinan ni'hituwanda (12:14)
 Hay atonda ya elanda (12:15-17)
 Hay atonda ya ihamadda ta adida du'gon nan pangngolandah
 nan Hapit Apo Dios (12:18-27)
 Hay atonda ya mundenoldan Apo Dios (12:28)
 Hay atonda ya dayawondah Apo Dios (12:28-29)
 Hay atonda ya mumpopohhodanda (13:1)
 Hay atonda ya adida inganuy nan malgom an mangili (13:2)
 Hay atonda ya adida al'alliwan nan nabalud (13:3)
 Hay atonda ya nomnomonda nan munligat (13:3)
 Hay atonda ya e'gonandan amin di nangahawaanda (13:4)
 Hay atonda ya adida ilugtap nan ahawada (13:4)
 Hay atonda ya adida uma'amnaw hi pihhu (13:5)
 Hay atonda ya edenolda nan wan dida (13:5)
 Hay atonda ya adida munduwaduwah nan pangipadutu'an
 Apo Dios ay dida (13:6)
 Hay atonda ya adida al'alliwan nan intudun nan ap'apudah
 hopapna (13:7)
 Hay atonda ya adida unudon nan numbino'ob'on an
 mitudtudu (13:8-9)
 Hay atonda ya gunda ipaphod di pangulugdan Apo Dios (13:9)
 Hay atonda ya paddungnay mi'bataandan Kristu (13:10-14)

Hay atonda ya gunda hapiton di amaphodan Apo Dios (13:15)
 Hay atonda ya ibaagdah nan tataguy pangulugdan Kristu
 (13:15)

Hay atonda ya adida inganuy an mangat hi maphod ta
 mumbabaddanganda (13:16)

Hay atonda ya un'unnuddah nan a'ap'apuda (13:17)

Hay atonda ya gunda iluwaluan nan nuntudo' eten libnu
 (13:18-21)

Hay atonda ya anuhandan mangunud eten libnu (13:22-25).

Nan Imbaluy Apo Dios an Numbaagonah nan Hapitna

1 Hidin penghana ya numpado'ol ya numbino'ob'on di inat
 Apo Dios an nangipa'innilah nan Hapitnah din o'ommod
 tu'u an hay numbaagona ya din numbino'ob'on an propeta.
²Mu ad ugwan an angunuh an gutud ya nan Imbaluynay
 nangipa'innilah Hapitnan ditu'u. Ya Hiya goh dumalat ya
 limmudan Apo Dios an amin tun nalmun logom. Ya Hiya goh
 di pento'nah ad banoh hi an amin ay dane. ³Ya Hiyay attigan
 di anabagtun Apo Dios an hi Amana. Dida ya numpaddungda
 ahan ti an amin di wan Apo Dios ya wada goh hinan
 Imbaluyna. Ya Hiyay mangipapto' hi an amin an nalmu. Ya
 abalinanan mangat hi an amin ti ta'on hi un hay hapitna
 ya anggay ya ma'at di pohdona. Ya hidin nangiyatayanah
 a'aliwan di bahol tu'u ya numbangngad ad abuniyan, ya
 inumbun hi appit di agwan Apo Dios an na'abbagbagtu ti
 hidiy ubunanan mi'papto' ay Amana.

Nan Imbaluy Apo Dios an Na'abbagbagtu ya un nan Anghel

⁴Nipabagbagtu nan Imbaluy Apo Dios ya un nan a'anghel ti
 nabagbagtuy haadnan indat Apo Dios ya un nan haad di anghel.

⁵Ti bo'on nan anghel di nangalyan Apo Dios hi,

“He"ay Imbaluy'u,
 at ten ad ugwan ya minahua' He"a,
 ya impabnoh'uy abalina' ay He"a.”^a

Ya bo'on goh nan anghel di nangalyan Apo Dios hi,

“Ha"in hi Amana
 ti Hiyay Imbaluy'u.”^b

---

^a 1:5 Psa. 2:7. ^b 1:5 II Sam. 7:14.

Ti nan Imbaluynay nangalyana ya anggay. ⁶Ya unat goh hennag Apo Dios nan nabagbagtun pangpangullun^c Imbaluynah tun luta ya inalina goh di,

“Mahapul an dayawon
an amin nan anghel'u Hiya.”^d

⁷Ya hay oha goh hi inal in Apo Dios hi aat di a'anghel ya inal inay,

“Nan a'anghel'u ya diday babbaalo',
ya anggay didah mangat hi pohdo'
an ta'on hi un'u pumbalinon didah dibdib unu apuy
an mundalang hi un'u pohdon.”^e

⁸Mu hay inal in goh Apo Dios hi aat di Imbaluyna ya nob'on, ti inal inay,

“He" a an Dios ya adi mapogpog di pumpapto'am,
ya makulug di atom goh an mumpapto' hinan
hakupmu!”^f

⁹Nan makulug di pohdom,
ya pinahiwmu nan nappuhi,
At hiyaat un Ha'in an hi Apo Dios an dayawom ya
pento' da'a,
at impa'anla da'a ti indat'uy haadmu ta nidugah di
pange'gonandan He" a
ya un nan i'ibbam an nangidata' hi haadda goh.”^g

¹⁰Ya inal in goh Apo Dios hinan Imbaluynay,
“Hidin nete" an di logom ya He" a, Apu, di nunlumuh
luta,
ya ad daya,
ya an amin nan wadah di.”^h

¹¹Mu hi awni ya mun'a'ubahda ti paddungnay madunutdan
umatdah nan mapi" in lubang,
mu He" a ya wagwada'ah mid pogpogna.”ⁱ

¹²Ti awniat ubahom an amin danen limmum ta hukatam
didah balu.

Mu He" a ay nongkay ya adi' a malumluman,
mu munnononng'ah enggana an adi' a malmalla'ay.”^j

¹³Ya bo'on nan anghel Apo Dios di nangalyanah,

^c 1:6 Bahaom nan footnote di Col. 1:15 ta innilaom di aatna. ^d 1:6 Deut. 32:43. ^e 1:7 Psa. 104:4. ^f 1:8 Psa. 45:6. ^g 1:9 Psa. 45:7. ^h 1:10 Psa. 102:25. ⁱ 1:11 Psa. 102:26. ^j 1:12 Psa. 102:27.

“Umbun'ah immapit hi agwan'u
ta engganay abako' an amin di buhulmu.”^k

Mu hay nangalyanan te ya hi Jesu Kristu ya anggay an imbaluyna. ¹⁴Ti nan a'anghel ay ya diday babbaalon Apo Dios ta bumadangdah nan tatagun mabaliwan.

Hay Aat di Nahamad an Abaliwan

2 Gapu ta hi Jesus an Apu tu'uy na'abbagbagtu at mahapul an ihamad tu'un unudon di Tugunan dengngol tu'u ti ini ya ma'aliwan! ²Nan Tugun an impa'innilan nan a'anghel hidin penghana ya nipa'innilan makulug. Ti din agguy nangunud enen impa'innilada ya namoltada. ³At ditu'u ay ya inyal'allanay amoltaan tu'uh un tu'u adi haggungon di abaliwan tu'u! Ti hi Apu tu'uy nahhun an nangipa'innilan ten abaliwan tu'u, ya nan nangngol ay Hiya ya diday nangipa'innilan ditu'un immannung. ⁴Ya ta'on un hi Apo Dios ya impattignan makulug henen Tugun ti indatana didah abalinanda, at inatday do'ol an umipanoh'a, ya indatnah nan mangulug di numbino'ob'on an abalinandan malpuh nan Na'abuniyanan an Lennawa an miyunnudan hinan pohdona.

Hi Jesus ya Umat hinan A'aginan Tatagu

⁵Ya hitun panukatan Apo Dios hi an amin an wad ugwan hi balu an hiyah ne ipa'innilamid ugwan ya bo'on nan a'anghel di pento'nah mun'ap'apu, mu ditu'un tatagu. ⁶Ya mattig heteh nan nitudo' an inalin din Alin hi David di,

“Apo Dios, hay tatagu ya na'ampada ahan,
ya anaad udot ta pa'annomnomom ya pa'ippapto'om
dida?”^l

⁷Limmum dida an na"ampa ya un nan a'anghel,
mu impabagtum nan tatagu,
ya indatmuy a'e'gonanda^m

⁸ti diday pento'muh pumpapto'om hi an amin hi logom.”ⁿ
Henen nitudo' an inalinay pento' Apo Dios di tagun mumpapto'
hi an amin an logom ya agguy ni' na'at, at hiyanan mi'id ni'
di pangittigan tu'u. ⁹Mu waday nangipa'annung enen nitudo'
an inila tu'u ti hi Jesus! Ti dumalat nan homo' Apo Dios ya
impa'ampanah na'amtang di haad Jesus mu nan a'anghel ta

^k 1:13 Psa. 110:1. ^l 2:6 Psa. 8:4. ^m 2:7 Psa. 8:5. ⁿ 2:8 Psa. 8:6.

numbalin hi tagu ta way inatnan nangiyatoy hi bahol tu'un tatagu. Mu agguy nabayag heden nipa'ampaana ti hidin nalpah di nipaligligatana ya impabagtun goh Apo Dios. At Hiya mahkay di na'abbagbagtu ya madayaw an Ap'apu an dimmalat di nangiyatayanah bahol tu'u.

¹⁰Hi Apo Dios an nunlumun amin hi logom ya wadad ugwan ta ipabagtuana, ya maphod henen nangiyabulutanah nipaligligatan Jesus. Ti dumalat di nangatanah umat hina ya do'olday tatagun nibilang an imbaluyna ta middumdah ipabagtuan Jesus hi ad abuniyan. Ya henen nipaligligatanay nangipihamad hi pumpapto'ana ta mi'id di pungkudanganan mangibaliw ay ditu'u.

¹¹Hi Jesus ya inyatoytay bahol tu'u ta ma'aliwan ya ta miyunnudan di pangat tu'uh nan pohdon Apo Dios. Ya bo'on ya anggay hene ti an amin tu'un da Jesus ya ohay Ama tu'u an hi Apo Dios. At hiyanan adi bumain hi Jesus an mangalih a'agi ditu'un Hiya. ¹²Hiyah te ya miyunnudan hinan nitudo' an inalinay,

“Apo Dios, ipa'innila' hinan a'agi' di aatmu,
ya awniat mi'kantaa' ay didah pundayawmin He"a.”^o

¹³Ya inalina goh di,

“Hi Apo Dios di pangiyokoda'.”^p

Ya inalina goh di,

“Tayaa' an mimiddum hinan imbabaluy Apo Dios
an inyokodnan Ha"in.”^q

¹⁴At dumalat ta ditu'un imbabaluy Apo Dios an inulgud Jesus di a'agina ya tagu tu'u ya anggay an waday atayana at hiyanan numbalin hi Jesus hi tagu ta natoy ya namahuan, at hiyah ne nangabakanan Satanas an alpuwan di atoy. ¹⁵At hiyanan adi tu'u mahkay tuma'ot hi atoy. Hidin hopapna ya nan tuma'tan tu'uh atayan tu'uy paddungnay nangibalud ay ditu'u, mu ad ugwan ya adi tu'u mahkay umod'o'od'od hi atayan tu'u. ¹⁶Hiyah ne attiganan ditu'un holag Abraham di badangan Jesus ya bo'on nan a'anghel. ¹⁷Ya manu ay ya numbalin hi tagun umat ay ditu'u ta e'damnay punligatan di tagu ta hom'on ditu'u ya ta Hiyay pangiyokodan tu'u an Hiyay Nabagtun Padin mangihapit ay ditu'uh hinagang Apo Dios ta ma'aliwan di bahol tu'u. ¹⁸At Hiyay bumadang ay ditu'uh pangitudulan Satanas ay ditu'u ti

^o 2:12 Psa. 22:22.   ^p 2:13 Isa. 8:17.   ^q 2:13 Isa. 8:18.

ta'on un Hiya ya impatnan Satanas an intudul, ya ene'damna damdamay aat di ligat.

Hi Jesus di Nabagbagtu ya un hi Moses

3 At hiyanan da'yun i'ibba an pento' Apo Dios hi taguna an middum ay Hiyad abuniyan ya iyohha tu'uy nomnom tu'un Jesus an pento' Apo Dios hi mangihtigu ay Hiya, ya hiya goh di Nabagtun Padin mangihapit ay ditu'un Apo Dios. ²Hiya ya un'unnud hinan pohdon Apo Dios an umat ay Moses an inunudnah Apo Dios an hiyah ne nitudo' hinan Hapit Apo Dios an inalinay,

“Hi Moses ya hiyay nange'koda'
an amin hinan tatagu' an holag Israel.”^r

³Mu aggyu numpaddung di anabagtun da Jesus ay Moses ti hi Jesus an nunlumuh tagu ya na'abbagbagtu mu hi Moses an limmuna. ⁴Umat hinan abung an adi nonongan naha"ad ti mahapul an waday mangiyamma. Umat goh hi an amin an wadad ugwan an nalmuda ti limmun Apo Dios. ⁵Hi Moses ya un'unnud ay Apo Dios. Ya impapto'nan amin din mibilang an tatagun Apo Dios, ya intudtudunan diday aat nan ipa'innilan Apo Dios. Mu hi Moses ya un baal ya anggay. ⁶Mu hi Kristu ya un'unnud goh damdama an ipapto'na nan tatagun Apo Dios, mu Hiya ya bo'on baal ti Hiyay Imbaluy Apo Dios. Ya ditu'un kimmulug di mibilang hi tatagunah un tu'u inaynayun an mangiyokod ay Jesu Kristu, ya adi tu'u idinong nan hehemlon tu'u an nan pi'taguan ay Hiyah munnononong an mangipa'amlong ay ditu'u.

Hay Pun'eblayan nan Tagun Apo Dios

⁷Ya gapu ta ditu'un kimmulug ya mibilang tu'uh tatagun Apo Dios at ma'awatan tu'u nan impitudo' nan Na'abuniyanan an Lennawan inalinay,

“Wa ay ta donglonyuy Hapit Apo Dios ad ugwan^s
⁸ ya adiyu ngohoyon ta adiyu iyunnud hidin o'ommodyun
nginohoydah Apo Dios
hidin nihinandah nan mapulun ta panginnilaandah
un mapogpog di pangiyu'uyaanan dida.^t

⁹ Mu inalin Apo Dios di,

^r 3:2 Num. 12:7. ^s 3:7 Psa. 95:7. ^t 3:8 Psa. 95:8; Ex. 17:1-7.

Do'ol di inat din o'ommodyuh din penghanan
 umipabungot ay Ha'in
 an ta'on hi unda tinnitinnig din inat'uh nangipattiga' hi
 abalina' hi napat di tawon!"

10 At hiyaat unna' bimmungot ay dida, ya inali' di,
 Kaymu ahan daten tatagu an du'gona' ay dida,
 ya adida ahan unudon nan Tugun'u!"

11 At nidugah di bimmungta' ay dida,
 ya intulag'un inali' di,
 Adida ahan middum hinan pun'eblayan" an
 indadaan'un dida!"^x

12 At da'yun i'ibba, elanyu ta adiyu iyunnud ay daden
 ma'angohoy an tatagun nangidinong hi pangulugda ti ini
 ya idinongyu goh nan pangulugyun Dios an wagwadah
 mid pogpogna! 13 Mu ad ugwan ya maphod hi un tu'u
 muntutuggunan hi enggana ta adi tu'u matpong hi abaholan
 ta adi tu'u ngohoyon hi Apo Dios. 14 Ya wa ay ta minaynayun
 nan gun tu'u pangiyokodan ay Jesu Kristu ya mihamhamad di
 idduman tu'un Hiya.

15 Ya ipidwa' goh an alyon nan impitudo' Apo Dios an
 inalinay,

“Wa ay ta donglonyuy Hapit Apo Dios ad ugwan ya
 adiyu ngohoyon
 ta adiyu iyummat hidin o'ommodyun nginohoydah Apo
 Dios.”^y

16 Nan inali' an nungngohoyan Apo Dios ya mi'id di udum hi un
 bo'on din tatagun pinogpog Apo Dios di nihbutandad Egypt hidin
 nangitnudan Moses ta enekakna didah di. 17 Ya hidin awadandah
 nan mapulun hi limmane'le'dandah dih napat di tawon ya
 impabungotdah Apo Dios ti innaynayundan numbahol, at do'ol
 di natoy ay dida, ya na'angandah nan mapulun. 18 Ya dumalat
 enen ngohoyda ya bimmungot hi Apo Dios, at inalinay,

“Adi mabalin an middum nan nungngohoy
 hinan ninomnom'un umuyda pun'eblayan!”^z

19 Ad ugwan ya ma'awatan tu'u mahkay an hay dumalat hi
 aggyuda nidduman ya aggyuda kinulug hi Apo Dios.

[#] 3:9 Psa. 95:9-10a. ^v 3:10 Psa. 95:10b. ^w 3:11 Hay pohdonan hapiton ya
 nan babluy ad Canaan. ^x 3:11 Psa. 95:11. ^y 3:15 Psa. 95:7-8. ^z 3:18 Psa.
 95:5, 11.

4 Henen inalinan pun'eblayan hinan ma'aphod an babluy an indadaana^a ya mabalin damdaman ditu'u. Mu mahapul an ane'nongon tu'uy pangat tu'u ta mi'id di ohan ditu'uh adi dumatong enen babluy! ²Heten amaphodan tu'un nipa'innilan ditu'ud ugwan ya nipa'innila damdamah din o'ommod tu'uh din gutud Moses. Mu mi'id di hulbinan dida ti aggyuda kinulug. ³Mu ditu'un mangulug ya immannung an middum tu'un nen indadaan Apo Dios an pun'eblayan tu'u.^b Mu nan aggyu kimmulug ya diday nangalyan Apo Dios hinan impitudo'nan inalinalay,

“Impabungota' ay dida,
at hiyanan itulag'un adida me'yebalay ay Ha'in!”^c

Henen inalinalin Apo Dios an pun'eblayan di tagu ya indadaana tuwalih din nalpahan di nunlumuwanah nan wad ugwan. ⁴Ya nitudo' hinan Hapit Apo Dios di aat nan nun'eblayan Apo Dios din miyapitun algaw an inalinalay,

“Nun'ebalay hi Apo Dios hidin miyapitun algaw
hi nalpahan di nunlumuwanan amin hinan wad
ugwan.”^d

⁵Mu ta'on un wadah den pun'eblayan di tagu ya inalinalina nongkay di,

“Adi nonongan umalidan me'yebalay ay Ha'in.”^e

⁶Manu ti diday nahhun an nangipa'innilaan Apo Dios hi aat ten pun'eblayan an amaphodanda, mu aggyuda kinulug, at hiyanan aggyuda niddum. Mu ta'on un umat hina ya immannung an me'yebalay nan kumulug ay Apo Dios. ⁷Ya hay panginnilaan an immannung ya din impitudo'nan David an inalinalay,

“Wa ay ta donglonyuy Hapit Apo Dios ad ugwan
ya adiyu ngohoyon.”^f

⁸Ya bo'on hidid Israel an nangipanguluan Joshua hidin o'ommod tu'uy ipaddungan ten inalinalin Apo Dios an pun'eblayan di tataguna. Ti gulat hi un hidi at aggyu inalinalin Apo Dios di aat di oha goh an gutud hi makulug an pe'yeblayan ay Hiya. ⁹At hiyanan ditu'u ay an mibilang hi tatagun Apo Dios ya awniat waday pe'yeblayan tu'un umat hidin nun'eblayan Apo Dios hi nunlopahanan amin hinan limmuna. ¹⁰Ya umat goh damdamah

^a4:1 Hay pohdonan hapiton ya ad abuniyan. ^b4:3 Hay pohdonan hapiton ya nan abaliwan tu'u. ^c4:3 Psa. 95:5, 11. ^d4:4 Gen. 2:2. ^e4:5 Psa. 95:5, 11. ^f4:7 Psa. 9:7-8.

nan tagun me'yeblyay ay Apo Dios an mun'eblyay hi tamuna an umat ay Apo Dios hidin nunlopahanah tamuna. ¹¹At hay maphod hi aton tu'u ya aton tu'uy abalinan tu'u ta iddum ditu'un Apo Dios hinan pun'eblyayana ta adi tu'u umat hidin o'ommod tu'uh din nadnoy an aggyuda dimmatong hinan umayandan pun'eblyayan ti aggyuda inunud nan inalin Apo Dios.

¹²Ti nan Hapit Apo Dios ya ongol di abalinana ya un nan ma'ataddom an hinalung. Ti hay hinalung ya ammunay odol hi ag'aganan gogodon ta mattig di bunolna. Mu nan Hapit Apo Dios ya makulug an ipa'innilana nan wah nomnom ya nan pohdon di tagun aton ta ma'innilan amin di pangatna. ¹³Inilan Apo Dios di aat an amin nan limmuna. At hiyanan an amin di wah nomnom tu'u ya nan aton tu'u ya i'innilana. Ya udum di algaw ya Hiyay pangibaagan tu'un amin hinan ina'inat tu'uh tun luta.

Hi Jesus an Na'abbagbagtun Mangihapit ay Ditu'un Apo Dios

¹⁴Ya gapu ta numbangngad hi Jesus hi ad abuniyan an Hiya nan Nabagtun Padin mangihapit ay ditu'un Apo Dios an hi Amana at mahapul an inaynayun tu'un kumulug ay Hiya. ¹⁵Ya maphod ta ihapit ditu'un Hiyan Amana ti hom'on ditu'uh nan punligligatan ya nan adi umdaan di abalinan tu'un umunud. Ti Hiya ya nitudul hi an amin hi aat di itudulan di tagu,^s mu aggyu damdama numbahol. ¹⁶At hay maphod hi aton tu'u ya adi tu'u tuma'ot an munluwalun Apo Dios an wad abuniyan an ma'ahhimo' ya ma'ulay ta Hiyay pumphamo'an tu'u ta itutuy tu'uy bahol tu'u ti Hiya ya nidadaan an bumadang ay ditu'u.

5 Hay apto'an di Nabagtun Padi ya hinan i'ibbanan tagu. Hiyay mangihapit ay didah hinagang Apo Dios, ya hiyay mange'nong hinan idat di tagun Apo Dios ta ma'aliwan di baholda. ²Hiya ya tagu goh damdaman waday pumbaholana. At ma'awatanay i'ibbanan tataguh nan ibahhawanda, at igohgohana dida ti do'ol di aggyuda inilah aat Apo Dios. ³At hiyanan wa ay ta e'nongna nan midat ay Apo Dios ya mahapul an hiyay

---

^s **4:15** Hay pohdonan hapiton ya ene'damnan amin di kalahin di tudul an wah tun luta an nibaag hi I Jn. 2:16 an (1) nan uma'amnawan di odol an mangat hi nappuhi, ya (2) nan a'amnawan ahan di matan tigonan pohdonan alan, ya (3) nan pumphahiyaan. Ya mattig daten tuluh nan tulun nampongan Satanas ay Hiya (Mat. 4:1-11; Mk. 1:12-13; Lk. 4:1-13).

mahun an mun'onong ya unna e'nong nan idat nan tatagun Apo Dios ti ta'on un hiya ya waday baholna.

⁴Mi'id ahan di tagun un nonongan pento'nay odolnan mumbalin hi Nabagtun Padi, mu okod hi Apo Dios an mamto' ay hiya an umat hi namto'anan Aaron an nahhun an Nabagtun Padih din o'ommod tu'uh din penghana.^h ⁵Umat goh hina ay Jesu Kristu an adi nonongan pento'nay odolnah mumbalin hi Nabagtun Padi ti hi Apo Dios di namto' ay Hiya. Nipa'innilah te hidin nangalyan Apo Dios ay Hiyay,

“He"ay Imbaluy'u,

at ten ipa'innila' ad ugwan an Ha'in hi Amam.”ⁱ

⁶Ya wada goh di nangalyanah,

“He"ay padih mid pogpogna

ta anungom hi Melchizedek.”^j

⁷Ya hidin awadan Jesus hitun luta ya enlo'enlotnan nunluwaluwalu, ya limmugwalugwah numpahmo'anan Amanak ti inilanan Hiya ya anggay di way abalinanan managun Hiya. Ya dumalat hi numpa'ampaana ya inunudnay pohdon Amana, ya dengngol Amanay luwaluna. ⁸Ya ta'on hi un Imbaluy Apo Dios mu nunligligat hi nangunudanan amin hinan pohdon Amana. ⁹Enelpahnan amin di pohdon Amanan hi Apo Dios an aton di Nabagtun Padi, ya numbalin hi baliw nan kumulug ay Hiya ta midatandah pi'taguan hi mi'id pogpogna. ¹⁰Ya Hiyay pento' Apo Dios hi Nabagtun Padin umat ay apudan hi Melchizedek.

Hay Nihingalan nan Nangibahhaw hi Pangulugda

¹¹Wada goh di udumnan do'ol hi pohdo' an ulgudon ay da'yuh aat ten pumpadian Jesus, mu inila' an naligat heten mitudtudun da'yu ti adiyu ma'awatan an ta'on hi un ayu nabayag an kimmulug. ¹²Gulatna ta muntudtudu ayuh aat di Hapit Apo Dios mu adi un nonong ti ta'on un ad ugwan ya mahapul an gun ipidwan da'yu nan inada'adalyu. Ti umat ayuh ung'ungungnga an hay intannung unu gatas di mabalin hi ononyu an adi ayu pa'a'an hi umat hi onon di tatagu. ¹³Ya umat ayuh nan pa'akkulugnan aggyuda inilan umimmatun hi nahamad unu nibahhaw an pangat. ¹⁴Ya adi ayu umat hinan nihamad di pangulugdan hay nahamad di atonda ya iniladan

^h5:4 Ex. 28:1-3. ⁱ5:5 Psa. 2:7. ^j5:6 Psa. 110:4. ^k5:7 Inat Jesus heneh nan Galden an Gethsemane (Mat. 26:36-46; Mk. 14:32-42; Lk. 22:39-46).

mangimmatun hi nahamad ya nibahhaw. Diday nipaddungan nan mangan hi onon di tatagu.

6 At hiyanan adi ammuna nan nahhun an inadal tu'uh aat Kristu mu mahapul an adalon tu'u goh damdama nan Tugunan mangipihamad hi pangulug tu'u. Ti mi'id di hulbinah un tu'u gun ipidwan mangadal hinan nalpah an nitudtudun ditu'uh din hopapna an umat hi pan'ugan tu'uh nan mi'id di hulbinah hinagang Apo Dios, ya hay aat di pangulug tu'un Hiya ti inila tu'u mahkay date. ²Hidin hopapnah kimmulugan tu'u ya inadal tu'u goh di ibalanan di bonyag, ya hay panapaan hi ulun di ohan tagun iluwaluan, ya hay aat di amahuan nan natoy, ya hay aat di punhumalyaan Apo Dios hi tatagu ta mamolta nan numbahol hi mid poggogna. ³Ya ad ugwan ya adalon tu'u nan tudtudun mangipihamad hi pangulug tu'u, mu mahapul an iyokod tu'uh badang Apo Dios an mangadal ay dane.

⁴Elan tu'u ti nan tagun mangulat an man'ug hi pangulugnan Jesu Kristu ya adi namaag ya muntutuyu goh ta kumulug goh ay Hiya. Ti wa ay ta na'awatan di taguh nen mitudtudun amaphodana ti pinatalan Apo Dios di nomnomna, ya odamona mahkay nan ongol an homo'na, ya le'naona mahkay di abalanan nan Na'abuniyanan an Lennawan wadan hiya, ⁵ya innilaonay amaphod di Hapit Apo Dios, ya nan nidugah an abalananah pangipattiganah nan do'ol an umipanoh'a, ⁶mu gulat ta du'gonan amin hana at adi mabalin hi un muntutuyu ta mumbangngad goh an kumulug. Ti wa ay ta mabalin di umat hina ya ongol di pamainanan Jesus an Imbaluy Apo Dios hi hinagang nan tatagu ti paddungnay ipidwanan ipipatoy hi Jesus hinan krus.

⁷Mu nan tagun manginaynayun hi pangulugna ya mipaddung hinan lutan ma"almuy mitanom ta way bot'on nan ad luta. Ya nan tagun umat hina ya waday maphod hi ehod Apo Dios ay hiyah lagbuna. ⁸Ya nan tagun man'ug hi pangulugna ya mipaddung hinan lutan ta'on un ma'uda'udanan ya anggay di holo' ya nan hubit di tummol. Ya nan tagun umat hina ya hiyay moltaon Apo Dios hinan apuy.

⁹Mu ta'on hi un umat hituy ulgudonmin da'yun i'ibba mu inilamin adi umat hinay aaty ti inilamin odolna ayu ya un nan tatagun mipaddung hinan luta an anggay di holo' ya nan hubit di tummol hidi, ya inilamin maphod di atonyu ti nabaliwan ayu. ¹⁰Ti hi Apo Dios an nahamad di pangatna ya adina aliwan nan maphod an inaty, ya impattigyuy namhodyun Hiyah gunyu

bimmadangan hinan i'ibbayun kimmulug, ya innaynayunyah engganad ugwan. ¹¹Hay ahan pohdonmi ya hinohhan dayu ya punnonngonyu nan nahamad an pangulugyuh engganay umannung nan hahalimidon tu'u. ¹²Hiyah te ipa'anhanmi ti adimi pohdon hi un ayu humigan kumulug. Pohdonmi an iyunnudyuh nan manginaynayun hi pangulugda, ya mange'edpol an munhohhood hi ipa'annungan nan hinapit Apo Dios an amaphodan tu'u.

Nan Nahamad an Intulag Apo Dios

¹³Hay ohah pangiyunnudan ya hi Abraham an hehennodnay nipa'annungan din inalin Apo Dios ay hiya an atona. Ti hidin nangalyan Apo Dios ete ya hay odolnay nangihapataana ti mi'id di udum an nabagbagtu ya un Hiya. ¹⁴Ya umat hituy inhapatanan inalinay,

“Alyo' ay he"a an idat'uy pumhodam,
ya idat'uy do'ol hi holagmu.”^l

¹⁵At ene'edpol Abraham an nanannod hidin inalin Apo Dios ay hiyah engganay nipa'annung.^m

¹⁶Wa ay di ihapatan di taguh ibbana ya ihapatanah nan nabagbagtu mu hiya. Ya wa ay ta nunhapitandah den nihapata ya hiyah de pogpog di punhannuanda. ¹⁷At hiyah ne goh di inat Apo Dios an inhapatanay pangipa'annunganah nan inalinan atona. At hiyah ne pangipa'innilaanan adida lumanon di ninomnomnan aton. ¹⁸Hi Apo Dios ya adi munlayah ta itutuyuna unu lumonona nan inalina ya nan inhapatana. At ditu'un kimmulug ay Jesus ya mundenol tu'un mamannod hi ipa'annungan nan inalinan ditu'un abaliwan tu'u. ¹⁹Ya henen panahalimidan tu'uh umannung nan inalin Apo Dios di mangipabi'ah hi nomnom tu'u ta adi tu'u idinong di pangulug tu'un Hiya. Ti inila tu'un udum hi algaw ya umuy tu'uh awadana. Ya henen idduman tu'un Hiyad abuniyan ya mi'id punduwaduwaan tu'u ti wada mahkay hidih Jesus an paddungnay mangibughul hinan kultina, ²⁰ya hinumgop hinan kuwaltun awadan Apo Dios ta humgop tu'u goh damdama. Ya immuy an mangihapit ay ditu'uh di ti numbalin hi Nabagtung Padin umat ay Melchizedek.

^l6:14 Gen. 22:17. ^m6:15 Gen. 21:1-2.

**Hay Aat Melchizedek an Nangihapit
hinan Tatagun Apo Dios**

7 Hi Melchizedek di alid Salemⁿ hidin penghana, ya padin Apo Dios an na'abbagbagtu. Waday namenghan an wan mumbangngad hi Abraham hidin immuyda ni'gubatan an inabakda din ali an buhulda ya immuy dinamun Melchizedek, ya inluwaluanah Abraham ta idatan Apo Dios hi pumhodana. ²Ya indatan Abraham hi miyapuluh nan hinamhamdah ayda ni'gubatan.^o Hay ibalinan nan ngadan an Melchizedek ya *nahamad an ali*. Ya hay ibalinan di pumpapto'anad Salem an ngadan nen babluy ya *alin di lenggop*. ³Agguy na'innilay aat di nitaguan Melchizedek ti mi'id di nitudo' hi aatna an ta'on un hay nahlagana, ya hay o'ommodna, ya hay nitungawana, ya hay natayana. Hay inila tu'u ya anggay ya hiya ya padih enggana an umat hinan Imbaluy Apo Dios.

⁴At nomnomonyuy anabagtun Melchizedek an ta'on hi Abraham an me'gonan an ommod an amin di Hudyu ya indatnan hiyay miyapuluh nan hinamhamdah immuyda ni'gubatan. ⁵Ya inila tu'un wadaday udum an pangidatan hinan mun'iyapuluh nan tangdan. Didana nan holag Levi an naptu' an padin di Hudyu. Diday way biyangnan pangidatan nan i'ibbadan holag Abraham hi mun'iyapuluh nan tangdanda ti hiyah ne inalinah nan Tugun Moses. ⁶Mu hi Melchizedek ya mi'id di namto' ay hiya ti padi tuwali. At ta'on hi un bo'on holag Levi mu indat damdaman Abraham ay hiyay mun'iyapuluh din hinamhamdah immuyda ni'gubatan. Hiyah te mangipa'innila an ta'on un nabagtuh Abraham ti hiyay nangalyan Apo Dios an midatan hi pumhodana mu nabagbagtu damdamah Melchizedek. Hay oha goh ya inluwaluanah Abraham an winagahana. ⁷Ya inila tu'un hay mangiluwaluh ohan tagu ya nabagbagtu ya un nan iluwaluana. ⁸Ya hay oha goh hi aat Melchizedek an nangidatan Abraham hinan mun'iyapulun hinamhamdah ayda ni'gubatan ya impitudo' Apo Dios an munnonong di pumpadiana. ⁹Ya wan hana ay an holag Levi ya agguy nabayag di numpadianda ti natoyda. Makulug an nan papadin holag Levi ya alanday mun'iyapuluh nan tangdan di tatagu, mu paddungna damdamay immidatda ay Melchizedek ti hiyay nangidatan nan nahlagandan hi Abraham

---

ⁿ7:1 Unu ad Jerusalem.   ^o7:2 Gen. 14:1-20.

hinan mun'iyapuluh nan hinamhamna. ¹⁰Ti ta'on hidin aggyu nitungawan Levi hidin nanamuwan Melchizedek ay Abraham ya paddungnay wadan Abraham ti hiya ya holagna.

¹¹Nan papadin holag Levi an hi Aaron di nahhun, ya diday napto' an mange'nong hinan idat di tatagun me'nong ay Apo Dios ti nan apadiday niyunnudan nan Tugun Apo Dios an impa'innilanan Moses. Mu un gulat ta mabalin an mabaliwan tu'uh pangiyokodan tu'un daten papadi ya nan itudtududa at adi mahapul di nannagan Apo Dios ay Kristu an nipaddung ay Melchizedek di apadinan munhulbin ditu'u. Mu nakudang di anapadida, at hiyanan nihukat hi Jesu Kristun dida. ¹²Ya gapu ta nahukatan daten papadi at mahapul goh damdaman mahukatan nan Tugun. ¹³⁻¹⁴Hay oha goh ya nan Ap'apu tu'un hi Jesu Kristu an nihukat an padi ya bo'on holag Levi, mu holag Judah, ya wan mi'id di impa'innilanan Moses an mumpadi nan holag Judah.

Hay Aat di Mangihapit hinan Tatagun Apo Dios an Umat ay Melchizedek

¹⁵Mu ad ugwan ya na'innila mahkay an hi Jesu Kristuy Nabagtun Padi an umat ay Melchizedek. ¹⁶Ya numbalin hi Nabagtun Padi an bo'on nan Uldin di dimmalat an un ammunay holag Levi di mumpadi, mu dumalat hi abalanan di nitaguana an mi'id di pogpogna. ¹⁷Makulug hete ti nan nitudo' an Hapit Apo Dios ya inalinay,

“He"ay padih mid pogpogna
ta anungom hi Melchizedek.”^p

¹⁸Ya ad ugwan ya napogpog heden Uldin an indat Apo Dios ay Moses hi aat di pumpadian ti nakudang. ¹⁹Ya manu ay ya mi'id ah taguh na'ahhamad an dumalat hi pangunudanah nan Uldin. Mu maphod ta waday nihukat an pangiyokodan tu'u an hi Jesus Kristu. Hiyay pangiyokodan tu'un mangeheggon ay ditu'un Apo Dios.

²⁰⁻²¹Ya nahamad di apadin Jesu Kristu an adi umat hinan papadin di Hudyun holag Levi ti inhapatan Apo Dios an inalinay,

“Ha"in an Dios ya ihapata' an He"ay padih mid
pogpogna,

ya henen ninomnom'u ya adi mabalin an maluman.”^q

²²At hi Jesus di alpuwan di umannunganan nan ninomnom Apo Dios hi aat di abaliwan tu'u.

---

^p 7:17 Psa. 110:4.   ^q 7:21 Psa. 110:4.

²³Nan papadi ay an holag Levi ya do'olda, at wa ay ta matoy di oha ya waday mihukat, at hiyanan mi'id ay diday munnonong an mumpadi. ²⁴Mu adi umat hina ay Jesus ti Hiyay mumpadih mid pogpogna ti matattagu. ²⁵At Hiyay ongol di abalinanan mangibaliw hinan mangiyokod ay Hiya ta middumdan Apo Dios ti Hiya ya wagwadah mid pogpogna an mangihapit ay ditu'u.

²⁶At hiyanan hi Jesus tuwalin Nabagtun Padiy mahapul tu'u! Ti Hiya ya na'ahhamad an mi'id di baholna an adi umat ay ditu'un tatagu. Hiya ya impabagtun Apo Dios ta Hiyay na'abbagbagtuh an amin an ta'on un hinan wad daya. ²⁷Hi Jesus ya adi umat hinan Nabagtun Padin mangihapit hi tatagun Apo Dios an mahapul an abigabigat ya mun'onongdan Apo Dios, mu onnganah mahhun di baholna ya unna mahkay onngan di bahol nan tatagu. Mu hi Jesus ya adi umat hina ti namengpenghan di nange'nonganah odolnah din nangiyatayanah bahol tu'u. At adi mahapul an ipidwanan mun'onong. ²⁸Din nun'abagtun papadi ya dumalat nan Uldin an indat Apo Dios ay Moses di napt'o'anda. Ya hay oha goh ya taguda ya anggay an mumbaholda damdama. Mu palpaliwan ya pento' Apo Dios nan Imbaluynan inhapatanay pumpadiana ti Hiya ya na'ahhamad hi enggana ti inun'unudnan amin di pohdon Amana.

Hi Jesus di Mangihapit ay Ditu'un Apo Dios

8 Hay ipa'anhanmin ipa'innilan da'yu ya hi Jesus an Nabagtun Padiy mangihapit ay ditu'un Apo Dios an na'abbagbagtun Ap'apud abuniyan. Hiya ya inumbun di appit hi agwan Apo Dios. ²Ya hidiy pumpadianah nan awadan Apo Dios an immannung an 'Tabernacle' an bo'on nan inyamman di tagu.

³Hay tamun di Nabagtun Padi ya hiyay mange'nong hi e'nong nan tatagun Apo Dios. At hiyanan hi Jesus ya mahapul damdaman waday e'nongnan Apo Dios, at hay odolnay ene'nongna. ⁴Ya gulat ta immannung an wadah Jesus hitun luta ya bo'on padi Hiya ti wadada tuwaliy udum an papadih tun lutan gun mange'nong hi e'nong di tatagun alyon nan Uldin an indat Apo Dios ay Moses an e'nongdan Apo Dios. ⁵Ya nan Tabernacle (unu nan Tuldan Abung) an gun pun'onngan nan papadi ya numpaddung di tigawnah nan wad abuniyan an nangipaddungan Moses. Ti hidin pangiyammaan Moses hinan Tuldan Abung ya inalin Apo Dios ay hiyay,

---

^r8:2 Nan Tabernacle ya numpaddung hinan Tuldan Abung, mu aggyuda intolmatolman (bahaom nan verse 5).

“Ihamadmu ta eyengngohmuh
nan nipattig ay he"ah nan duntug.”^s

⁶Mu na'ahhamad di apadin Jesu Kristu ya un hay apadin
din papadi tu'un Hudyu ti hay tamudan mangihapit ay ditu'u
ya nipalpuh nan maphod an ni'tulagan Apo Dios ya un din
nahun an ni'tulagana, ti inalinay aliwanay bahol di taguh
unda iyokod ay Hiya.

⁷Mu gulat ta na'ahhamad din nahhun an ni'tulagan Apo Dios
hinan tataguna at agguy naluman hi balu. ⁸Mu nahukatan ti
tinnig Apo Dios an nan bahhaw ya wadah nan tatagu ti adida
pa"unud hidin intulagna, at inalinay,

“Ha"in an hi Apo Dios ya ipa'innila' ay da'yun tatagu'
an Hudyud Israel ya ad Judah
an udum hi algaw ya waday baluh pi'tulaga' ay da'yu.^t

⁹ Mu hete ya nob'on an adi umat hidin nahhun an
intulag'uh din o'ommodityuh din penghanah
nangipangulua' ay didah nakakandad Egypt.
Ya dumalat nan agguyda nangunudan hidin ni'tulaga'
ay dida at din'ug'u dida.”^u

¹⁰ Mu awni ya un madatngan nan algaw an inali' ay da'yuh
pangipa'innilaa' eten balun ni'tulaga' hinan tatagu' an
holag Israel.

Ti hay ato' ya ipanomnom'un diday Tugun'u ta hiyay
un'unudonda,
at Ha"in mahkay di Dios an unudonda,
ya diday tatagu' an ipapto"u.”^v

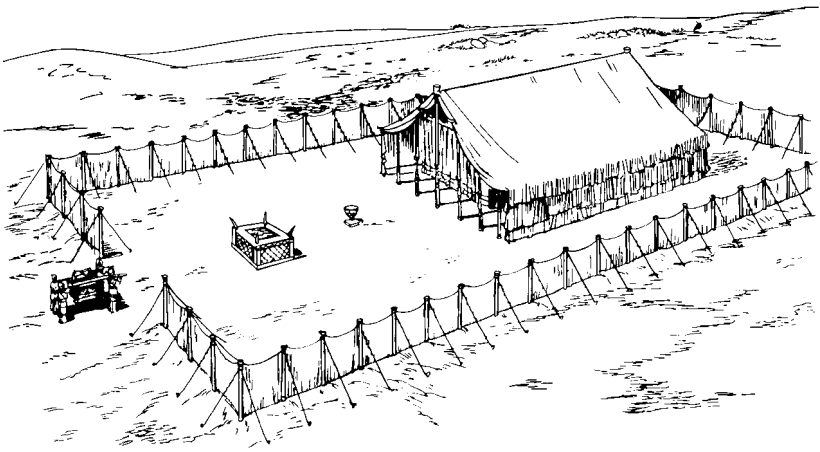
¹¹ At adi mahapul hi un way muntudun dida ta innilaona'
an hi Apo Dios
ti i'innilaa' tuwalin didan amin
an ta'on un nan nitaguan di hinohhan didan nabagtu
unu nawotwot.”^w

¹² Aliwa' di baholda,
ya adi' mahkay nonomnomon di numbaholandan
Ha"in.”^x

¹³Ya gapu ta inalin Apo Dios an waday balun ni'tulaganan
un'unudon tu'u at hiyah ne attiganan pinogpogna nan nahhun
an ni'tulagana.

^s 8:5 Ex. 25:40. ^t 8:8 Jer. 31:31. ^u 8:9 Jer. 31:32. ^v 8:10 Jer. 31:33.

^w 8:11 Jer. 31:34a. ^x 8:12 Jer. 31:34b.

Hay Inatdah Hopapnan Nundayaw ay Apo Dios ya nan Aton Tu'ud Ugwan

9 Hidin nahun an ni'tulagan Apo Dios ya intugunay aton nan tatagunan mundayaw ay Hiya. Ya wada goh di niyammah pundayawandan Tuldan Abung (unu Tabernacle). ²Henen Tabernacle ya waday duwan kuwaltuna, ya waday kultinah holda' daten duwan kuwaltu. Nan nahun an kuwaltun humigupan ya hiyah ne nan ma'alih Me'gonan an Kuwaltu an awadan nan ipattu'an di hilaw ya nan lamehaan an nipattu'an di tinapay an me'nong ay Apo Dios.^y ³Ya nan miyadwan kuwaltu ya hiyah ne nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltun awadan Apo Dios. ⁴Ya hiyah ne awadan nan pun'onngan an balitu' an panghobandah nan incense an me'nong goh ay Apo Dios.^z Ya wadah di nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios hinan Hudyu ti wadah di nan duwan ikab an batun nitud'an nan

^y9:2 Ta'on un aggy nibaag eten verse mu wada goh di ohan niddum eten kuwaltu an nan pun'onngan hi incense an nibaag hinan verse 4.

^z9:4 Hay immannung hi nihinan ten pun'onngan ya hinan Me'gonan an Kuwaltu, mu nan nuntudo' eten Liblu an Hebrews ya iniddumnah tuh nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu. Anaad nin ta umat hinay inatna ti aggy immannung? Manu ay nin ti penhodnan ipattig di nigamitanah nan Kahon ti hay ipa"el nan ahu' an malpuh nan pun'onngan ya nan luwalun nan tatagun Apo Dios, ya hay ipa"el nan Kahon ya nan ihinan Apo Dios hitun luta, at paddungnay umuy nan luwalun di tatagun Apo Dios an mid ah manawan.

Himpulun Uldin Apo Dios an endaw Moses.^a Ya wada goh hidi nan balitu' an tibung an nittuwan nan manna an ibban din ma'an an nagah an nalpud abuniyan an gun inan din o'ommod tu'un Hudyu.^b Henen Kahon ya nittuh di goh damdama nan hul'ud Aaron an himmapeng.^c ⁵Ya hinan tu'yap nen Kahon ya wadaday duwan cherubim an panginnilaan hi un wadah Apo Dios hidi an pinapayadday paya'dan hinophopanda nan alub nan Kahon an awadan nan Ma'ahhimo' an a'anan di bahol ti hidiy pangiwalhian di Nabagtun Padih nan dalam e'nongdan Apo Dios. Ammunanah hapito' ti adi gahin hi un'u uyapon an amin ad ugwan.

⁶Umat hinay aat nan Tabernacle. Hay aatdah din hopapna ya abigabigat ya umuy nan papadih nan hogpan an kuwaltu ta atonda nan ipatamun Apo Dios ay dida. ⁷Mu hinan miyadwa ay an kuwaltu ya anggay nan Nabagtun Padiy humgop hi mamenghan ya anggay hi hintawon. Ya wa ay ta humgop hidi ya mahapul an ummal hinan dalam nan ne'nong an animal ta iwalhinah nan alub din Kahon ta way aton Apo Dios an mangaliw hi baholna ya bahol nan tatagu. ⁸Hiyah ne aat di tamun din papadih nan Tabernacle, ya hiyah ne nangipattigan nan Na'abuniyanan an Lennawan Apo Dios an mi'id di biyang tu'un middum ay Apo Dios hi un wagwah den Tabernacle hitun lutan pundayawan di tatagu. ⁹Ya hiyah te panginnilaan tu'ud ugwan ta ma'awatan tu'u. Ti manu ti gun inonngan nan tataguh animal, ya indatandah nan malgom hi Apo Dios hidin hopapna, mu gagangaynan adi lumenggop di nomnomda ti iniladan makulug an waday baholda. ¹⁰Ti gunda inunud din Uldin Apo Dios an indatnan Moses hi atondan mundayaw ay Apo Dios an umat hi pumpaniawan hi udum an ma'an unu ma'inum ya hay atondan munleneh. Hiyah ne di mahapul hi gunda inunud hi engganay nahukatan hi balu an ma'unud.

¹¹Mu hidin immalian Kristu ya Hiyay numbalin hi Nabagtun Padi ta odowon tu'u nan amaphodan an indadaan Apo Dios. Mu ad ugwan ya wah di an itamuan ditu'uh nan ma"aphod an Tabernacle hidid abuniyan an bo'on hay taguy nangiyamma, ya bo'on hitun lutay naha"adana. ¹²Ya namenghan ya anggay di immayanah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltun di Tabernacle hi ad abuniyan an awadan Apo Dios an mi'id di

^a9:4 Ex. 34:1-4, 27-28. ^b9:4 Ex. 16:13-36. ^c9:4 Num. 17:1-9.

innalnah dalam di gandeng unu bakah immuyna ene'nong ay Hiya. Ti hay ene'nongnan Apo Dios ya nan dalanah din natayana ta mabaliwan tu'un kimmulug ta waday pi'taguan tu'uh mid pogpogna. ¹³Ya hay gun intudun nan Uldin Apo Dios an indatnan Moses an aton hi un waday nibahhawan nan tatagu ya mahapul an umuy mumpaleneh hinan padi. Ya hay aton nan padin munleneh ya walhianah den taguh dalam di ne'nong an gandeng unu baka. Bo'on ay ya nan gabun di genhobdan uyaw an baka. Ya wa ay ta nalpah ya mabalin mahkay an middum hinan i'ibbanan mundayaw ay Apo Dios. ¹⁴Gulat ta umat hinay aatna at inyal'allana mah di dalam Kristu ay ditu'u! At dumalat di nangihuluganah nitaguana an dumalat di bahol tu'u ya adi mahkay mahapul an ihihi'al an mangunud hidin nangat din o'ommod tu'uh din penghanan mi'id di hulbina, at hay ahan ipa'anhan'u ya nan pangunudan tu'un Apo Dios an wagwadah mid pogpogna. Henen inat Jesus ya hiyah ne di mi'id bahhawna an ne'nong ay Apo Dios ta ma'aliwan di bahol tu'u. Ya inatnah ne an dimmalat di badang nan Na'abuniyanan an Lennawan Apo Dios an mi'id di te"ana ya pogpogna.

¹⁵At hi Kristuy mangihapit ay ditu'un Apo Dios hinan balun ni'tulagana ta an amin tu'un mibilang hi tataguna ya odowon tu'u din inalinan boltanon tu'un munnonnong hi enggana. Ya manu ay mabalin mahkay an ma'at hene ti dumalat di nangiyatayan Jesus hi bahol tu'u, at mabalin an aliwan Apo Dios an ta'on nan tatagun aggyu nangunud hidin Uldin Apo Dios an indatnan Moses.

¹⁶Ya hay aton Apo Dios an mangipboltan hinan inalinan idatnan ditu'u ya umat hinan pangat di Hudyun gahin hi matoy di tagu^d ya un mabalin an miyapong nan gina'unah nan pohdonan pangipboltanan. ¹⁷Ti matagu ay nan tagu ya adi mabalin an ipiyapongna nan gina'una. ¹⁸Umat goh hinah nan nahhun an ni'tulagan Apo Dios an mahapul un waday me'nong di dalanan Apo Dios ya un mabalin an odowon di tagu amaphodana. ¹⁹Hiyah te attiganan hidin nalpah an impa'innilan Moses an amin nan Uldin Apo Dios hinan tatagu ya indadaana

---

^d9:16 Henen pangatda ya umat hinan pangat di udumnan tatagud ugwan an mangammah nan ma'alih Last Will and Testament an nan pepel an nitud'an di ma'at hinan gina'udah unda matoy. Ya hin'umu'uddum ya mumpelma goh nan abugado ta makulug an ma'at nan pohdona.

nan dalam di uyaw an baka, ya inudmanah danum, ya intamolna nan holo' an ma'alih hyssop an nabto' hi mumpugagaw^e an hinulid, ya winalhiana nan liblun nitud'an nan Uldin an ta'on un nan tatagun wah di. ²⁰Hidin nangatanan te ya inaliny,

“Heten dalay mangipa'annung an mahapul an unudon tu'u nan Uldin Apo Dios.”^f

²¹Winalhian goh Moses nan Tabernacle hi dala an ta'on un nan udum an ma'usal hinan pundayawandan Apo Dios. ²²Ti hay itudun nan Uldin Apo Dios ya mahapul an do'do'ol di me'nong hi dalam di animal ya un abuluton Apo Dios di malgom hi ma'usal hinan pundayawandan Hiya. Umat hina goh hi baholdan mahapul an waday mapalti an animal ta me'nong ay Apo Dios di dalana ya unna mahkay aliwan di baholda.

Hay A'aliwan di Bahol ti nan Ne'nongan Kristu

²³An amin nan ma'usal hinan pundayawan hinan Tabernacle ya gingngoh ya anggay nan nahamad an pundayawan an wad abuniyan. Ya hanan ma'usal ya mahapul an mawalhian hi dalam nan ne'nong an animal ya un abuluton Apo Dios. Mu nan me'nong hi ad abuniyan ya nabalbalul ya un nan e'nong di papadih tun luta ²⁴ti hay dalam Jesu Kristuy ne'nong ay Apo Dios hidin nangiyatayanah bahol tu'u. Ya hay nange'nongana ya bo'on hinan inyamman di taguh tun lutan un eng'engoh ya anggay, mu hidih nan wad abuniyan. At wah di mahkay ad abuniyan ad ugwan an mangihapit ay ditu'un Apo Dios. ²⁵Ya adi mahapul an gun ipidwan Jesu Kristu an mange'nong hi dalanan Apo Dios ti un namengpenghan di nangiyatayanah bahol tu'u. Adi umat hinan Nabagtun Padih tun lutan gahin hi un atawotawon ya immiyuy hi dalam e'nongnah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ²⁶ti gulat ta umat hina at un mah hi'itangan nunligat hi Jesus an nete"ah din nunlumuwan Apo Dios hitun lutah engganad ugwan. Mu ad ugwan an magadyuh madatngan di popog tun luta ya immalih Jesus an nangiyatoy hi bahol tu'u ya un anggay heden namenghan hi nangatanan de.

²⁷An amin di tagu ya mahapul an matoy ya un mahkay humalyaon Apo Dios. ²⁸Umat hina ay Jesu Kristu an namenghan ya anggay di nangiyatayanah a'aliwan di bahol tu'u. Ya un

^e9:19 Unu blue. ^f9:20 Ex. 24:8.

mahkay mumbanggad, mu bo'on mahkay hay bahol tu'uy dumalat mu umali ta ibaliwna nan kimmulug an munhohhood hi pumbanggadana.

10 Din inunud nan Hudyun Uldin Apo Dios an intudtudun Moses hi aat di e'nong ay Apo Dios ya aggyuy nahamad ti un gingngoh ya anggay nan amaphodan tu'uh din immalian Jesu Kristu. At hiyaat un ta'on hi un inun'unud nan tatagun nun'onongdan Apo Dios hi atawotawon mu hiya damdaman adina haggungon didan maphod. ²Ti gulat ta na'aliwan di bahol nan tatagun umat hidiy nundayawda at adida mah nonomnomon di baholda ta du'gondan mun'onong hi animal ay Apo Dios hi a'aliwan di baholda. ³Mu adi umat hina ti aggyuda din'ug, mu atawotawon ya gunda nun'onong ti wa adyaan ninomnomday baholda. ⁴Adi mabalin an ma'aan di bahol an dumalat di pun'onngan hi dalan di baka unu gandeng ay Apo Dios. ⁵At hiyaat un inalin Kristu ay Apo Dios hidin immalianah tun lutay,

“He"a ya adim mahkay pohdon di animal an me'nong ay He"a,

at hiyaat unmu limmu tun odol'u ta me'nong ay He"a.^g

⁶Ya adi'a umamlong hinan Onong an Moghob ya Onong di Bahol

unu nan udum an idatdan He"a ta ma'aliwan di baholda.^h

⁷At hiyanan ten ene'kod'uy odol'un He"a, Apo Dios, ta okod'ah pohdom hi umata'

ta miyunnudan hinan inalin an impitudo'mu.”ⁱ

⁸Ta'on un inalin di Uldin Apo Dios an indatnan Moses an mahapul nan numbino'ob'on an me'nong ay Apo Dios an umat hinan Onong an Moghob ya Onong di Bahol mu inalin Kristuy adi pohdon Apo Dios hana. ⁹Ya inalin goh Kristuy,

“Apo Dios,

abuluto' di pohdom hi ma'at ay Ha"i.”^j

Hiyah te nangipadinnganah nan gunda pun'onngan ay Apo Dios ti linumanah balu an pangat. ¹⁰Ya gapu ta inunud Kristu nan penhod Apo Dios an atonan inhulugnay odolnan ne'nong ya inaliwan Apo Dios di bahol tu'un amin. At adi mahapul an ipidwan Jesus an aton hete ti un mamenghan ya anggay.

^g 10:5 Psa. 40:6a. ^h 10:6 Psa. 40:6b. ⁱ 10:7 Psa. 40:8. ^j 10:9 Psa. 40:7.

11Hay aton nan Hudyu ya abigabigat ya mun'onong nan padidan Apo Dios, mu hihidya damdaman adi ma'aliwan di baholda. 12Mu hi Jesus ya namenghan ya anggay di nange'nonganah odolnah din nangiyatanah bahol an amin di tagu, mu munnononong di ihulbian nen inatna. Ya ad ugwan ya wah din inumbun hi appit di agwan Apo Dios an panginnilaan hi anabagtun di haadna. 13Ya wah di an hohoddonay pangabakan Apo Dios hi an amin an buhulna ta Hiyay e'gonandah Apuda. 14Ya dumalat enen namenghan an nange'nongan Jesus hi odolna ya imbilang Apo Dios nan tatagun inyatoy Jesus di baholdan na'ahamad hi enggana. Dida nan gun badangan Apo Dios ta inaynayundan umunud ay Hiya.

15Ta'on nan Na'abuniyanan an Lennawa ya ihtiguana daten hinapit Apo Dios an inalinay,

16 "Mu awni ya un madatngan nan algaw an inali' ay da'yuh pangipa'innilaa' hinan balun ni'tulaga' hinan tatagu' an holag Israel.

Ti hay ato' ya ipanomnom'un diday Tugun'u ta hiyay un'unudonda."^k

17Ya inalina goh di,

"Eden gutud ya adi' mahkay nonomnomon di baholda ya nan nun'appuhin inatda."^l

18At gapu ta nipa'innilan inaliwan Apo Dios di bahol tu'u at adi mahkay mahapul an e'nong tu'uy animal.

Hay Nidduman Tu'un Apo Dios

19At da'yun i'ibban kimmulug, ad ugwan mahkay ya mabalin an middum tu'un Apo Dios an wad abuniyan an dumalat di nangiyatayan Jesus hi bahol tu'u. 20Ya din natayana ya nahekhek nan kultinan nangodwah nan duwan kuwaltuh nan Timplu ta mi'id mahkay humanih nan dalanon an umuy hi awadan Apo Dios ya ta Hiyay pange'wan. 21At Hiya mahkay di Nabagtun Padih mangipapto' ay ditu'un tatagun Apo Dios. 22At hay maphod hi aton tu'u ya ihamad tu'un middum ay Apo Dios an adi tu'u dumuwaduwa, mu un tu'uat e'kod ya anggay ay Jesus an mangihapit ay ditu'un Apo Dios. Ti gapuh natayana ya adi tu'u mahkay numanomnom an dumalat hinan nun'appuhin inat tu'u. Ya dumalat di numpabonyagan tu'uh nan mapaganah an danum

^k 10:16 Jer. 31:33. ^l 10:17 Jer. 31:34.

ya ma'alleneh tu'uh hinagang Apo Dios. ²³At hay maphod ya waday denol tu'un ipa'annung Apo Dios nan hahalimidon tu'u an amaphodan an intulag Apo Dios an idatna. Ti immannung an atona. ²⁴Ya maphod hi un tu'u mumbabaddangan ta ihamadan di pangulug di hinohhan ditu'u, ya mumpopohhodan^m tu'u, ya aton tu'uy maphod. ²⁵Ya adi tu'u iyunnud hinan nangipogpog hi pangulugdan adida mahkay mi'yamung an mundayaw ay Apo Dios. Mu hay maphod hi aton tu'u ya maphod hi un tu'u inaynayun an muntutuggunan ta mihamad di pangulug tu'un amin, at namamad ugwan an magadyuh mahkay di pumbangngadan Apu tu'u.

²⁶Gulat ta inaynayun tu'un adi mangunud hinan nipa'innilan ditu'u ta inaynayun tu'un mumbahol ya mi'id mahkay di hulbin di nangiyatayan Jesus hi bahol tu'u. Ya hay pumbalanan ne ya mahmo' tu'u ti mi'id di udum hi me'nong hi abaliwan tu'u. ²⁷Ya gulat ta umat hina at hay manod ay ditu'u ya hay ahumalyaan tu'u ya nan atata'ot an amoltaan hinan dumaladalang an apuy an pummoltan Apo Dios hinan buhulna. ²⁸Ya ta'on un hinan Uldin Apo Dios an indatnan Moses ya wa ay ta way mungngohoy ya adida hom'on, mu ipipatoydah un waday duwa unu tulun mangihtigun makulug an nginohoy na nan Tugun.ⁿ ²⁹Gulat ta umat hina at inyal'allanan mamolta nan tagun mungngohoy hinan Imbaluy Apo Dios an hi Jesus. Ti imbilangnan mi'id di hulbin di dalanan ene'nongnan Apo Dios hi a'aliwan di bahol tu'u an miyunnudan hinan balbalun ni'tulagan Apo Dios. Hanan tagun mangat hi umat hina ya mi'id di pangibilangnah nan Na'abuniyanan an Lennawa an ma'ahhimo' ay ditu'un nabaholan. ³⁰Immannung ahan an moltaon Apo Dios henen tagu ti waday hinapitnan inalinay,

“Ha'in di mangiballoh
hinan umat hinay atona.”^o

Ya inalina goh di,

“Humalyao' nan tatagu'
an mangat hi nappuhi.”^p

³¹At atata'ot hi un nan Dios an adi matmattoy di mummoltan ditu'u!

³²Nomnomonyuy aatyuh din hopap di nanguluganyun Jesus ta napatalan di nomnomyu, ya nidugah di nunligligatanyu,

^m 10:24 Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece.   ⁿ 10:28 Deut. 17:2-7.

^o 10:30 Deut. 32:35.   ^p 10:30 Deut. 32:36; Psa. 135:14.

mu innaynayunyu nan pangulugyu. ³³Ya hin'umu'udduman hiniwitan da'yu, ya impaligligat da'yuh din ado'lan di tatagu. Ya hin'umu'uddum goh ya nilagat ayuh nan udum an kimmulug an munholholtap. ³⁴Nilagat ayuh nan pumpaligligatan nan i'ibbayun kimmulug an nibalud an dumalat di homo'yun dida. Ya ta'on un nun'alan di buhulyuy gina'uyu ya adi munha'it di nomnomyu, mu un ayuat mun'am'amlong ti inilayun munnonnong an adi ma'utaw nan maphod an wadan da'yu. ³⁵At hay maphod ya adiyu ipogpog di anatulidyu ta unyuat punnonngon henen nahamad an pangiyokodyu, at ongol di midat hi lagbuyu. ³⁶Ya mahapul an e'edpolyuy malgom an ligat ta hay pohdon Apo Dios di unudonyu ta idatnan da'yu nan inalinan lagbuyuh umalian nan intulagna. ³⁷Ti nitudo' di aat te an inalinay,

“Magadyuh mahkay di alian nan hohoddonyu.”^q

³⁸Ya nan tatagu' an nahamad di ugalida

ya diday manginaynayun an mangedenol ay Ha'in an ta'on un hiyay dumalat hi punligatanda.

Mu wada ay di mangipogpog hi pangulugnan Ha'in ya nappuhiy punnomnom'un hiya.”^r

³⁹Nan umat hinan tatagu ya milahhingan Apo Dios. Mu ditu'ay ya punnonngon tu'uy pangulug tu'un Hiya ti hiyay dumalat hi abaliwan tu'u.

Hay Aat di Pangulug

11 Hay aat di pangulug ya hiyay panginnilaan tu'un immannung an ipa'annung Apo Dios an amin nan inalinah atonan hiyah ne hahalimidon tu'u. Ya ta'on hi un tu'u adi mattig ya kulugon tu'un atona. ²Dumalat di pangulug din tataguh penghana ya denlon Apo Dios an nahamadda.

³Ya dumalat goh di pangulug tu'u ya ininnila tu'un hidin penghana ya hay hapit Apo Dios di nunlumuh tun luta ya nan wad ugwan. At hiyanan ma'awatan tu'u an amin tun mattig an wadad ugwan ya mi'iddah din hopapna, mu limmun Apo Dios.^s

Hay Aat di Pangulug Abel

⁴Hay pangulug Abel di dimmalat hi ma'aphod di ene'nongnan Apo Dios ya un nan ene'nong Cain. Ya dimmalat heden pangulug

^q 10:37 Hab. 2:3. ^r 10:38 Hab. 2:4. ^s 11:3 Gen. 1:1-2:1.

Abel ya inabulut Apo Dios an maphod di ene'nongnan Hiya.^t Ya ta'on un natoy hi Abel hidin hopapna mu waday na'adal tu'un hiyah aat di pangulug ay Apo Dios.

Hay Aat di Pangulug Enoch

⁵Ya umat goh hina ay Enoch an dimmalat di pangulugna, ya ta'on un aggyu natoy ya nonong ya inawit Apo Dios hiyad abuniyan, at mi'id di nangah'up ay hiya. Hay inalin nan nitudo' an Hapit Apo Dios ya hidin agguyna nangawitan ay Enoch ya ongol di nangipadenolan Enoch ay Hiya.^u ⁶At nan tagun mi'id di pangulugna ya adi nonongan padenlonah Apo Dios. Ti nan tagun namhod an middum ay Hiya ya mahapul an kulugonan wadah Apo Dios, ya kulugona goh an badangan Apo Dios nan mumbagah badangna.

Hay Aat di Pangulug Noah

⁷Hi Noah goh di ohan dimmalat di pangulugna ya kinulugna inalin Apo Dios an awniat waday ma'at. At inunudnah Apo Dios ta inyammanay pupul, ya hinumgopda nan pamilyanah di ta aggyuda nilagat an nalnong hidin nalbongan tun luta. Ya dumalat di pangulugna ya imbilang Apo Dios an nahamad an adi umat hinan udum an tatagun nen gutud an mi'id di pangulugda, at nun'alnongda.^v

Hay Aat di Pangulug da Abraham ay Sarah

⁸Ya umat goh hina ay Abraham an dimmalat di pangulugna ya inunudnay hapit Apo Dios ti tinaynana nan numbabluy na ta numbotan hinan babluy an inalin Apo Dios hi ipaboltanan hiya an ta'on hi unna aggyu inilah den umayana. ⁹Ya hay nangulugna goh di dimmalat hi bimmotabotanahanah immuyna ni'babluyan hinan inalin Apo Dios an ipaboltana. Hay abungda ya un tulda ti mi'id di naptu' hi umuyda pi'babluyan. Umat hina goh damdama ay da Isaac an imbaluyna ya hi Jacob an ap'apuna an niddumdah nan inalin Apo Dios an lutan ipaboltana. ¹⁰Ene'edpol Abraham di umat hina ti hahalimidonan awniat mihinah nan nahamad an babluy an inyamman Apo Dios.^w

¹¹Ta'on hi Sarah an ahawan Abraham ya nahamad di pangulugna ti hiya ya bahig, ya namama goh udot ti na'in'inna, ya hi Abraham

^t 11:4 Gen. 4:1-8.   ^u 11:5 Gen. 5:21-24; Jude 1:14-15.   ^v 11:7 Gen. 6:9-9:17.

^w 11:10 Gen. 12:1, 4-5.

ay ya na'alla'ay, mu dimmalt di pangulugdah nan inalin Apo Dios an mawaday imbaluyda at nawadaan hi Sarah.^x ¹²Ya la'tot ya dimmo'ol di holagdan umat hi ado'ol nan bittuan ad daya, ya umat goh hinan panag hinan pingit di baybay an adi ma'yap.^y

¹³An amin daten tatagu ya waday pangulugdah engganay natoyda. Hay attigan di pangulugda ya hehennodday pangidatan Apo Dios hinan inalinan dida. Mu aggyu impa'annung Apo Dios din intulagnah din ataguda, mu ta'on un umat hina ya aggyuda din'ug di pangulugda an udum di algaw at umannung. Inilada an bo'on hituh lutay a'atan nan inalin Apo Dios an idatnan dida, at hiyanan inabulutdan unda mi'babluy ya anggay hitun luta. ¹⁴Ya nan tagun adi mangibilang hi un tun lutay nahamad hi ihinanda ya hiyah ne panginnilaandah un waday nat'on an babluy hi hahalimidondah lutadah ihinanda. ¹⁵Adida mahkay nomnomnomon nan babluy an tinaynanda ti un gulatna at numbangngadda. ¹⁶Manu ay ya nan babluy an inam nawandan ayan ya nan ma'aphod ya un nan babluy an tinaynanda ti henen babluy ya wadad abuniyan an indadaan Apo Dios. At adi bumain hi Apo Dios an mangali an Hiyay Diosda ti indadaanana didah pumbabluyanda.

¹⁷⁻¹⁸Hay oha goh hi attigan di nahamad an pangulug ya nan inat Abraham hidin nampongan Apo Dios. Ti dimmalt di pangulugna ya inabulutnay inalin Apo Dios an e'nongna nan oh'ohhan imbaluy nan hi Isaac, ya wan hay inalin Apo Dios hidin hopapna ay hiya ya hi Isaac di ahlagan di do'ol an tatagu.^z ¹⁹At aggyu nun'ad'adi, at inabulutnan umuyna patayon ti kulugonan waday abalanan Apo Dios an mummahuh natoy. Ya makulug an paddungnay tinagun Apo Dios ti pino'yayanah Abraham ta aggyuna intuluy an ene'nong nan imbaluyna.^a

Hay Aat di Pangulug Isaac

²⁰Umat goh hina ay Isaac an dimmalt di pangulugna ya impa'innilana nan duwan imbabaluy nan da Jacob ay Esau an hi udum di algaw ya idat Apo Dios di amaphodanda.^b

Hay Aat di Pangulug Jacob

²¹Ya umat goh ay Jacob an dimmalt di pangulugna ya hidin na'alla'ay an magadyuh an matoy ya dinayawnah Apo Dios hidin

^x 11:11 Gen. 18:9-15; 21:1-7. ^y 11:12 I Ki. 4:20. ^z 11:18 Gen. 15:4-6.

^a 11:19 Gen. 22:1-19. ^b 11:20 Gen. 27:27-40.

nangibayuhanah din hul'udnan timma'dog, ya inluwaluana nan a'ap'apunan imbabaluy Joseph.^c

Hay Aat di Pangulug Joseph

²²Ya umat goh hina ay Joseph an dimmalat di pangulugna ya hidin wan magadyuh an matoy ya inalina an udum hi algaw ya taynan nan holag Israel ad Egypt. Ya inalinan diday ita'inday odolna ta umuyda ilubu' hi pumbangngadandah nan babluyda.^d

Hay Aat di Pangulug da Amram ay Jochebed^e

²³Ya ta'on goh un din o'ommod Moses ti dimmalat di pangulugda ya aggyuda timma'ot an nangibahhaw hinan uldin di ali an mipipatoy an amin di pa'ittungaw an linala'in imbabaluy di Hudyu, at impo'oydah Moses hi tuluy bulan an nete"ah nitungawana. Hay oha goh ya iniladan ma"aphod di a'ung'ungnganah hinagang Apo Dios.^f

Hay Aat di Pangulug Moses

²⁴Ya ta'on hi Moses hidin amataguna ti dimmalat di pangulugna ya agguyna inabulut an mibilang hi imbaluy nan babain imbaluy di alid Egypt an nangipa'ong'ongngol ay hiya. ²⁵Manu ay ya pa'appohdonan middum hinan i'ibbanan tatagun Apo Dios an munligligat ya un nan iddumanah nan i'Egypt hinan gunda aton an pumbaholan ti inilanan un na'amtang ya anggay nan pun'am'amlonganda. ²⁶Hay punnomnom Moses ya odolnah un munligligat an dumalat di pangulugnah alian Kristu an pento' Apo Dios hi mumpapto' ay dida ya un nan pamoltananah an amin an inadangyan an wad Egypt ti nonomnomonay lagbunah udum hi algaw.^g

²⁷Ya dimmalat goh di pangulugna ya tinaynanad Egypt an aggyu timma'ot hi bumungtan nan alih panaynanah di. Ya ta'on un nunligligat hidih din immayana ya gagangaynan hi Apo Dios di inun'unudnan paddungnay unna tinnig ya wan adi mattig. ²⁸Ya hidin ni' aggyuda nanaynan ad Egypt ya dimmalat di pangulugna ya inunudnay inalina Apo Dios. At hiyay nangipangpanguluh nan alyondan Punnomnomandah

^c 11:21 Gen. 47:29-31; 48:8-20. ^d 11:22 Gen. 50:24-25. ^e 11:23 Ex. 6:20. ^f 11:23 Ex. 2:1-4. ^g 11:26 Ex. 2:5-14.

nan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Holag Israel ti ilamuhdah nan paneddeng di a'abungda nan dalam di kalnilu. At wa ay ta maluh nan Anghel Apo Dios an mamatoy hinan linala'in papangpangullun imbabaluy nan i'Egypt ya hiyah de pangimmatunana ta adina ilagat nan pangpangullun imbabaluy nan Hudyu.^h

Hay Aat di Pangulug nan Hudyu

²⁹Ya dimmalat goh di pangulug nan Hudyu ya natob'a nan danum hinan Mumbolah an Baybayⁱ ta way nange'wanda bimmad'ang hidin nanaynandad Egypt hi namdugan nan i'Egypt ay dida. Mu unat goh bimmad'angda ya nun'addumon Apo Dios nan danum ta nun'ah'e'nob din i'Egypt an namdug ay dida.^j

³⁰Ya hidin dimmanallanandah napat an tawon ya dimmatongdad Jericho. Mu mi'id di inatdan humgop ti waday allup an nunlene'woh hinan babluy, mu dimmalat di pangulugda ya inunudda din inalin Apo Dios an atondan le'donda nan babluy hi pituy algaw. At inatdah de, ya nonongan natu'in nan allup, at hinumgopda, ya numpatoyda nan tataguh di.^k

Hay Aat di Pangulug Rahab

³¹Pinatoydan amin nan tataguh din aggyu kimmulug ay Apo Dios, mu aggyuda inlagat nan ohan babain putan hi Rahab ya nan pamilyana ti dimmalat di pangulugna, ya binadangan din duwan Hudyun din immuy nunhi'im dida.^l

Hay Aat di Pangulug di Udum

³²Undan mahapul un'u tagan di tuntun hinan tatagun pangittiganyuh aat di pangulug? Gulat ta tuntuno' nan nun'ahamad di pangulugda ya adi umanay di timpu ti do'olda an umat ay da Gideon,^m ya hi Barak,ⁿ ya hi Samson,^o ya hi Jephthah,^p ya hi David,^q ya hi Samuel,^r ya din numbino'ob'on an propeta. ³³Hay udum ay daten tatagu ya hay pangulugday dimmalat hi nangabakandah din immuyda ni'gubatan, ya nahamad di nun'ap'apuwandah nan

^h 11:28 Ex. 4:29-13:22. ⁱ 11:29 Unu Red Sea. ^j 11:29 Ex. 14:1-15:21.

^k 11:30 Josh. 5:13-6:27. ^l 11:31 Josh. 2:1-24; 6:22-25. ^m 11:32 Judg. 6:1-

8:35. ⁿ 11:32 Judg. 4:1-5:31. ^o 11:32 Judg. 13:1-16:31. ^p 11:32 Judg.

11:1-40. ^q 11:32 I Sam. 16:1-31:13; II Sam. 1:1-24:25; I Ki. 1:1-2:12; II

Chron. 11:1-29:30. ^r 11:32 I Sam. 1:1-16:13; 25:1; 28:1-25.

babluyda, ya nipa'annung din inalin Apo Dios an idatnan dida, ya impawana nan munhinaang an layon ta aggyuda inihday udum.^s 34Dimmalat goh di pangulugda ya nabaliwan di udum hidin hi'hi'itangan panghoban di buhuldan dida ti nonong ya aggyu genhob nan apuy dida.^t Ya dimmalat goh di pangulug di udum ya nabaliwandah pamatayan di buhuldan dida. Ya nan udum ya nalogoyda, mu gapuh pangulugda ya bimmi'ahda ta natulidda mahkay an mi'gubat, ya inabakda nan immuy an mamloh hinan babluyda. 35Ya wadada damdamay binabaih din hopapna an dimmalat di pangulugda ya namahuan nan natoy an imbabaluyda.^u Ya impaligligatday udum ya unda patayon an dimmalat di aggyuda nangidinngan hi pangulugda ti pohpohdondan matoy ya nan pangidinngandah pangulugdan Apo Dios. Ti iniladan mamahuanda an waday ma"aphod an pi'taguanda. 36Hay udum an kimmulug ya nalayalahanda ya nahuplitda. Ya hay udum ya nabangkilinganda ta nabaludda. 37Ya numbino'ob'on di natayan di udum an kimmulug ti natpah batuy udum, ya nalagadiy udum ta nabongwah,^v ya natpig di udum hi hanggap ta natoyda. Hay udum ya agogohgodan nunligligat ya nun'akudang di mahapulda, ya hay lubangda ya un hay up'up di kalnilu unu gandeng. 38Ya hay udum ya napakakdah numbabluyanda ta immuyda limmane'le'od hinan mapulun ya hinan aduntuduntug, ya nihinah liyang unu lingab di udum. Mu hay aptan ya diday maphod an tatagun adida umat hinan aggyu kimmulug an mangipaligligat ay dida.

39Daten tatagu ya denlon Apo Dios didan maphod an dumalat di pangulugda, mu aggyuda ene'dam din inalin Apo Dios ay didan labuda 40ti waday ma"aphod an ninomnom Apo Dios an aton ay ditu'un amin an bo'on un dida ya anggay. Ya ta'on un ditu'ud ugwan ya middum tu'u goh damdama ene an dumalat di pangulug tu'u.

Hay Aat di Pangulug ya Pangedpolan Jesus

12 Do'olday tataguh din penganan nahamad di pangulugda. At hay pangatday pangiyunnudan tu'un kimmulug ti

^s 11:33 Hay na'atana ya hi Daniel (Dan. 6:1-28). ^t 11:34 Hay na'atana ya da Shadrach ay Meshach, ya hi Abednego (Dan. 3:1-30). ^u 11:35 Hay duwan na'atanah nan gutud di Old Testament ya nan balu an iZarephath (I Ki. 17:17-24) ya nan iShunam (II Ki. 4:8-36). ^v 11:37 Hay itudun nan hudhud di Hudyu ya na'at ay Isaiiah ti impalagadin anu nan Alin hi Manasseh hiya.

paddungnay diday mannig hi pangat tu'ud ugwan. At mahapul an idinong tu'un gun mangat hinan malgom an homewol hi pangunudan tu'un Apo Dios. Ya ipogpog tu'u nan pumbaholan an paddungnay mamobod ay ditu'u ta hay maphod di aton tu'u, ya edpol tu'un mangat hi pohdon Apo Dios. ²Ya hi Jesus ya anggay di kulugon ya pundenolan tu'u ti Hiyay nalpuwan di pangulug tu'u, ya Hiya goh di mangipihamad hi pangulug tu'u. Ti ta'on hi un ababain di mipata' hi krus mu agguyna ninomnom hene ti inilanan mun'am'amlong hi alpahan di ligatna, at enedpolnay nunholholtapanah nan krus. Ya ad ugwan ya wad abuniyan an inumbun hi appit hi agwan Apo Dios an mun'ap'apu.

Hay Aat di Pangulug ya Pangedpolan Tu'un Kimmulug

³Mahapul an nomnomon tu'u goh di nangedpolan Jesus hi ina'inat di nabaholan an tatagun Hiya ta adiyu nomnomon an mi'id di hulbin di pangulug hi un waday ligat. Adi ayu numanomnom ta unyuat ihamad di pangulugyu. ⁴Ti ta'on hi un ayu ahan maligatan an man'ug hi pumbaholan ya mi'id damdaman da'yuy nangiyatoy ene. ⁵Ti unyu dan inaliwan nan Tugun Apo Dios ay ditu'un imbabaluynan inalinay,

“Imbaluy, adim ngohoyon di Tugun'un he'a,
ya adi'a bumungot hi un'u he'a ihingal.”

⁶Manu ay ya tuguno' ya moltao'
nan pa'appohpohdo'^x an imbaluy'u.”^y

⁷At edpol tu'uy ligat tu'u ti hiyah ne ohah panugun Apo Dios ay ditu'u, ya hiyah ne goh attigan di pangibilanganan ditu'uh imbaluyna. Ya un gagangaynah nen aton Apo Dios ti ta'on un nan o'ommod hitun luta ya tugunoday imbabaluyda. ⁸Hi Apo Dios ya tugunon ditu'un amin an imbabaluyna. Ti wa ay ta adi ditu'u tugunon ay Hiya ya hiyay attiganan bo'on ditu'uy imbabaluyna. ⁹Ya hidin a'ungunga tu'u ya tinugutugun ditu'uh o'ommod tu'u, at hiyanan e'gonan tu'u dida. Ya wa ay ta un'unudon tu'u nan o'ommod tu'un wah tun luta at inyal'allana ni' di pangunudan tu'un Ama tu'un hi Apo Dios an wad abuniyan ta way aton tu'un mi'tagun Hiyah mid pogpogna! ¹⁰Nan o'ommod tu'u ay ya tinugun ditu'u ya minolta ditu'uh din a'ung'ungungnga tu'un dumalat di punnomnomandah aat di maphod, mu hi Ama

^w 12:5 Prov. 3:11.   ^x 12:6 Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece.

^y 12:6 Prov. 3:12.

tu'ud abuniyan ya tugunon ya moltaon ditu'u ta amaphodan tu'u ta middum tu'uh amaphodna. ¹¹Munha'it di nomnom tu'uh un ditu'u tugunon, mu wa ay ta natugun tu'u ya maphod mahkay di pangat tu'u, ya lumenggop mahkay goh di punnomnom tu'u.

¹²Hiyanan da'yu ay an himmigah pangulugna an dumatat di punligligatanyu ya ihamadyuy pangulugyun Jesus ¹³ti itudun nan Hapit Apo Dios di,

“Ya mahapul an ihamadmuy aatmu
ta an amin nan atom ya adi mibahhaw,
at waday punhulbiana.”^z

At inaynayyunun mangunud hinan maphod an pangat ta da'yuy pangittigan nan himmigah pangulugna ta adida mamaman mangidinong hi pangulugda ta undaat ni' ihamad.

Hay Pangunudan Tu'uh Pangat Jesus

¹⁴Ya atonyun amin di abalinanyun mangipaphod hi pangatyuh i'ibbayun tagu. Ya hay pohdon Apu tu'uy unudonyu ti adiyu mahkay tigon Hiyah udum hi algaw hi unyu adi unudon. ¹⁵Ya elanyu ta mi'id ay da'yuy man'ug an mangiyokod hinan homo' Apo Dios. Ya mi'id goh ay da'yuy mangipangpangulun mangat hi nappuhi ti la'tot ya inunud di udum ya dumatat hi pumbaholan di do'ol ay Apo Dios. ¹⁶Ya elanyu goh ta mi'id ay da'yuy mangat hi lumihog an umat hi umilugtapan. Ya tigonyu goh ta adi ayu umat ay Esau an nginohoynah Apo Dios ti ta'on un hiyay pangpangullu mu agguyna imbilang nan biyangan pangpangullu an inyabulut Apo Dios ay hiya. Ti hidin nahinaangan ya unnaat goh inhukat heden biyangan ohan pinnangan hinan agina.^a ¹⁷Ya inila tu'un la'tot ya inyal'alu'nan banggadon heden biyanga, mu adi mahkay mabalin an ta'on hi un nunluwalun numpahpahmo' ay amana.^b

¹⁸Hay nanginnilaan tu'un Apo Dios ya adi umat hi nanginnilaan din Hudyuh din penghana. Ti hidin neheggondah nan Duntug an Sinai ta odowonday Tuguna ya timma'otda ti dimmalang nan duntug, ya ma"ang'angitid di ahu'na, ya hehellong di nunlene'woh, ya pumuo'. ¹⁹Ya waday dengngoldah mun'alumium hi talampet, ya dengngoldan himmapit hi Apo Dios. Ya ma'atta'otda, at numpahpahmo'dan Hiya ta idinongnan humapit^c ²⁰ti nidugah di ta'otdah nan hinapitnan inalinay,

^z 12:13 Prov. 4:26.   ^a 12:16 Gen. 25:29-34.   ^b 12:17 Gen. 27:30-41.

^c 12:19 Ex. 19:16-19; 20:18-21.

“Mi'id di mabalin an meheggon eten duntug an awada' ti ta'on un nan animal an meheggon hitu ya mahapul an madotnay ta matoy.”^d

²¹Atata'ot ahan henen tinnigda, at ta'on un hi Moses ya inalinay mungwogwog hi ta'otna.^e

²²Umat hinay numpa'innilaan Apo Dios ay dida, mu ditu'u ay ya dumalat di pangulug tu'uy nanginnilaan tu'un Hiya. Ya hidin kimmulugan tu'u ya niddum tu'uh nan mundayaw ay Hiyah nan Duntug an Zion hi ad Jerusalem hi ad abuniyan an awadan nan Dios an wagwagdah mid pogpogna. Ya mi'yam'amlong tu'uh nan do'ol an a'anghel ²³hinan imbabaluy Apo Dios an nitudo' di ngadandad abuniyan, ya hinan kimmulug an impaphodnay pangatdah din amataguda. Ya niddum tu'un Apo Dios an munhumalyan amin hi tagu. ²⁴Ya niddum tu'u goh ay Jesus an mangihapit ay ditu'u ti Hiyay nangipa'annungan Apo Dios hinan balbalun ni'tulaganah pangabulutanan ditu'u. Ya dumalat nan nidugah an homo'nan ditu'u ya nibilang tu'uh nan niyatan di dalan Jesus hi natayana ta ma'aliwan di bahol tu'u. Adi umat hi niyatan di dalan Abel hidin natayana an mahapul an miballoh.^f

²⁵Umat hinay aat nen balbalun ni'tulagan Apo Dios ay ditu'u, at mahapul an emayaan tu'u ta unudon tu'uy Tuguna. Hi Apo Dios ya minoltana din Hudyun nungngohoy hinan punhapitonan hi Moses, at inyal'allanay pummoltanah un nan Imbaluynay ngohoyon tu'u! ²⁶Hidin himmapitan Apo Dios hinan Duntug an Sinai ya immalyog tun luta. Mu himmapit goh an inalinay,

“Awni goh at ipa'alyog'u tun luta an ta'on goh un ad daya.”^g

²⁷Hay pohdonan alyon ene ya hitun pangipa'alyogana goh ya mapa'in amin tun limmuna ta mami'idda. Ya nan adi ay mapa'i ya munnononnongdah enggana.

²⁸At hiyanan munyaman tu'un Apo Dios ti awniat mi'hina tu'uh nan pumpapto'anan adi mapa'pa'i. Ya mahapul an dayawon tu'u ya unudon tu'u ta umamlong ²⁹ti nidugah di pummoltanah nan adi kumulug ay Hiya. Hiya ya mipaddung hinan apuy an gumhob.

^d 12:20 Ex. 19:12-13.   ^e 12:21 Deut. 9:19.   ^f 12:24 Gen. 4:1-12.

^g 12:26 Hag. 2:6.

Hay Aton Tu'un Mangipadenol ay Apo Dios

13 Ditu'un i'ibba an kimmulug ay Jesu Kristu, mahapul an inaynayun tu'un mumpopohodan.^h ²Ya wadada ay di mangili tu'u ya ma"apnga ayun dida an ta'on hi unyu aggyu in'innila dida. Ti umat hinay inat din udum hidin udum an o'ommod tu'u. Ya hin'umu'uddum ya aggyuda inila an nan anghel di nundag'uh hi abungda!ⁱ ³Ya adiyu goh al'alliwan an bumadang hinan i'ibbayun nun'ibalud ta hom'onyu dida an paddungnay un ayu ni'balud ay dida. Ya umat goh an hom'onyu nan udum an paligligaton di tatagu an paddungnay un ayu damdama mi'ligat ay dida.

⁴Ya an amin ayun nangahawa ya mahapul an iyohhayuy pamhodyuh^j nan ahawayu, ya adiyu elo' di bo'onyu ahawa unu aton di lumihog ti makulug an moltaon Apo Dios di mangat hi umat hina.

⁵Ya bo'on goh hay pihhuy a'amnawanyu, ya adiyu unguhan di malgom an wan da'yu ti wadah Apo Dios an mangipapto' ay ditu'u, ya idatnay mahapul tu'u, at hiyanan inalinay,

“Adi' da'yu taytaynan,
ya adi' da'yu inganuy.”^k

⁶At mundenol tu'un Apo Dios ta way ohan ditu'uan mabalin an alyonay,

“Hi Apo Dios di bumadang ay ha"in,
at adia' tuma'ot an ta'on un malgom di aton di tatagun
ha"in
ti dida ya unda tagu ya anggay.”^l

⁷Nomnomonyu din nun'ahhun an nuntudtudun ditu'uh Hapit Apo Dios. Ya nomnomon tu'uy anahamad di pangulugdan Jesu Kristu ta iyunnud tu'un dida. ⁸Ti hi Jesu Kristu ya adi malumluman. Hiya ya munnononong hi engganen nete"ah din hopapna ya ad ugwan hi mid pogpogna.

⁹At adi ayu pedpedngolan hinan numbino'ob'on an nun'ibahhaw an mitudtudun adi miyunnud hidin gun nitudtudun da'yu. Ti hay ihamadan di pangulug tu'u ya edenol tu'uh nan homo' Apo Dios

---

^h13:1 Hiyah ne *phileo* hinan hapit di iGreece. ⁱ13:2 Hay nipaddungan te ya nitudo' hinan Gen. 18:1-33. ^j13:4 Ta'on un aggyu nitudo' di hapit an *eros* hinan hapit di iGreece mu hiyah ne ituduna damdama. ^k13:5 Deut. 31:6. ^l13:6 Psa. 118:6.

ta bo'on nan pangunudan hinan nitugun hi aat di mapaniaw an ma'an ti mi'id di ibadangnah pangunudan ay dane.

¹⁰Ditu'u ya kinulug tu'un hi Jesu Kristuy ne'nong ay Apo Dios an dimmalat hi idatan di amaphodan tu'u an malpun Apo Dios. Mu nan manginaynayun an mangedenol hinan e'nong nan padih nan Tuldán Abung an dumalat di pangun'unudandah nan Uldin Apo Dios an indatnan Moses ya adida middum hinan amaphodan an nidat ay ditu'u. ¹¹Ya hay gun aton nan Nabagtun Padi ya alana nan dalan nan animal ta iyuy nah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ta e'nongnan dumalat di bahol di tagu. Mu nan odol nen napalti an Onong di Bahol ya iyuyda ibataan hinan babluy ya unda gohbon.^m ¹²Hene ya nipaddung hinan na'at ay Jesus ti nibataan hinan babluy ya unda patayon hinan krus ta nan immayuh an dalanay ne'nong ay Apo Dios ta ma'aliwan di bahol di tagu. ¹³At hiyanan mahapul an adi tu'u mahkay edenol di umat hinan pangat tu'uh din hopapna, mu edenol tu'un Kristun mangibaliw ay ditu'u, ya abuluton tu'un milagat hinan ababain an natayanah nan krus. ¹⁴Gagangaynah ten ma'at ay ditu'un kimmulug ti adi tu'u munnononong an mihinah tun luta ti hahalimidon tu'un mihinah nan babluy ad abuniyan an ihinan tu'uh mid pogpogna. ¹⁵At hay maphod hi gun tu'u aton ya mahapul an dayawon tu'uh Apo Dios hi engganah panapitan tu'uh anabagbagtuna ta hiyah ne paddungnay e'nong tu'un Hiya. ¹⁶Ya adi tu'u aliwan an mangat hi maphod, ya munhimbabadang tu'uh un way maligatan ay ditu'u ti hiyatuy paddungnay e'nong tu'un Apo Dios an mangipa'amlong ay Hiya.

¹⁷Ya un'unnud tu'uh nan a'ap'apu tu'u ta unudon tu'u nan itugundan ditu'u ti diday nangedenlan Apo Dios an mangipapto' ay ditu'uh nan pangulug tu'u. Ti udum di algaw ya hanhanan Apo Dios hi unda inat nan niyokod ay didah atonda. Maphod hi un tu'u un'unnud ay dida ta umamlongdan mangat hinan tamuda, ti wa ay ta ngohoyon tu'u dida at humigada. At wa ay ta umat hinay ma'at ya mi'id di hulbina.

¹⁸At gun da'mi iluwaluan ay da'yu. Ya maphod di punnomnommi ti inatmiy abalinanmin mangat hi maphod ti pohdonmin an amin ya ma'at. ¹⁹Ya hay iyal'alu'un da'yu ahan hi iluwaluana' ta olom ni' ya ag'aga ya pumbangngadona' ay Apo Dios hina.

---

^m 13:11 Lev. 4:12; 16:27

Hay Luwalun nan Nangitudo' Ete

²⁰Hi Apo Dios an alpuwan an amin di lenggop ya minahuanah Apu tu'un hi Jesus an madayaw an mangipapto' ay ditu'un kimmulug an mipaddung hinan kalniluna. Hay nangiyatayanah bahol tu'uy nipa'annungan nan munnononong an ni'tugun Apo Dios hi amaphodan tu'u. ²¹Hay iluwalu' ya olom ni' ya idat Apo Dios di abalanan tu'un mangat hi an amin hi pohdona ya an amin nan umipa'amlong ay Hiya an dumalat di badang Jesu Kristu. Hiya ni' di mipabagbagtuh enggana! Amen."

Hay Angunuh di Nitudo'

²²Da'yun i'ibba, nomnomonyu tun gun'u alyon hitun tudo"u ti pohdo' ahan an mihamad di pangulugyu, at edpolyun bahaon ti he'he'dod.

²³Ya hay pohdo' hi innilaonyu ya nan ibba tu'un hi Timothy an nibalud ya nibo'tan mahkay. At wa ay ta umalih tu ta ah'upana' ya itnud'uh umalia' hina.

²⁴Ya ipa'innilayuh nan mangipangpangulun da'yuh na ya hinan ma'amumung an tatagun Apo Dios an apngaonmi dida. Ya impaad goh nan i'ibba tu'un kimmulug hitud Italy an apngaon da'yun dida.

²⁵Nan homo' ni' Apo Dios di mawadan da'yun amin.

ⁿ 13:21 Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan*.